

הזכיר בשמ"ע ביעו"י סוכות

מעשה בא' שבירך ברהמ"ז בשמיני עצרת וטעה ואמר חג הסוכות ונזכר אחר שאמר בונה ברחמי ירושלים, והנה מי שלא הזכיר כלל את הו"ט צריך לברך אשר נתן ימים טובים כו' כמבואר בסי' קפ"ח ס"ו, אבל כאן הרי יש ספק אם יוצא יד"ח כשאומר חג הסוכות, ע' מ"ב סי' תרסח ס"ק ב', וא"כ א"י לברך מספק.

והנה אחד המסובים היה לפני יעלה ויבא, והי' נ' שיאמר בקול ויוציא יד"ח, שהרי מי שלא אמר יעלה ויבא ב"ח בתפלת שמ"ע וסיים המחזיר שכינתו לציון אומר שם יעלה ויבא, כמבואר בסי' תכ"ב ס"א, וא"כ יש לדון אם גם בברכת המזון אף שתיקנו לברך ברכה בפני"ע, אבל אפשר שיוציא יד"ח גם אם אמר במקום זה יעלה ויבא, וכמו דמהני אחר המחזיר שכינתו לציון.

ואף דלא אמרי' שומע כעונה בחצי ברכה אך ע' בקה"י לברכות סי' י"א שכ"ז אם אומר רק חצי ברכה, אבל אם אומר ברכה שלמה והשומע יוצא רק בחצי ברכה מהני, אך עיקר הדבר צ"ע שמצינו שאם לא הזכיר יו"ט צריך לברך אשר נתן כו', ולא נתבאר בפוסקים שיאמר כאן יעלה ויבא וצ"ע.

כתיבה בלע"ז בביהכנ"ס

הנה בכל בית כנסת יש שלטים שונים כגון כניסה יציאה או מים לנטילת ידים וכדו' והיה בית כנסת של אמריקאיים ורצו שהשלטים יהיו באמריקאית, ואחרים טענו שאין זה ראוי שבבית כנסת יהיו שלטים בלע"ז ועדיף שיהיו בלשון הקדש.

והנה בשקלים פרק ג' מ"ב בשלש קופות של שלש שלש סאין היו תורמין את הלשכה וכתוב בהן אלף בית גימל, ר' ישמעאל אומר יונית כתוב בהן אלפא ביתא גמלא, ובתפארת ישראל אות ט' "בבית שני היו ישראל רגילין יותר בכתב יונית מבעברית, וקמ"ל דביש טעם מה אין חוששין לקדושת הכתב בבית הקדוש", ולפ"ז אין לחוש לכתוב שלטים באנגלית בבית הכנסת.

אלא שע' במגילה ח' ב' אלא שהספרים נכתבין בכל לשון כו' רשב"ג אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית, ובגמ' ט' ב' מ"ט דרשב"ג אמר קרא יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם דבריו של יפת יהיו באהלי שם כו' יפיותו של יפת יהא באהלי שם וא"כ אפשר שרק ביונית אין קפידא לכתבו בבית המקדש ולא בשאר לשון. ובאמת שבקרבן העדה על הירושלמי שם כ' היו רגילים ביונית דכתיב יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם יפיותו של יפת ישכון באהלי שם ואין לך לשון יפה בבני יפת כמו היונית", והנה בדבריו מבואר רק למה היו מדברים לשון יונית אך אין מבואר בדבריו שלי' אחרת לא היו ראוי לכתוב שם.

ותהי להם הלבנה לאבן

בבראשית רבה פ' נח פרשה לח אות ח' ותהי להם הלבנה לאבן וגו' ר' חנינא אמר כו' אתי למבני חדא והוא בני תרתין אתי למשיע תרתין והוא משיע ארבע.

ובס' חנוכת התורה פ" ע"פ המבואר בבבא בתרא דף ב' שלבינה היא ג' טפחים וגויל הוא ו' טפחים וזהו שלבינה נעשתה לאבן היינו שהוכפלה, וכ"ה במפרשי המדרש שם.

ברכת משנה הבריות על קוף

בכלאים פ"ח מ"ו הפיל והקוף מין חיה, וכ' במלאכת שלמה קשה לי דמאי אתא לאשמעי', [א"ה ע"י ברע"ב שכי' נפקא מינה לכותב כל חיה שברשותו לאחר, או למקדיש כל חיה שברשותו] ושמעתי מפי חכם חסיד מקובל ר' משולם זצ"ל על ההיא דתניא בברכות ב' הרואה הרואה פיל וקוף וקיפוף אומר ברוך משנה הבריות, דקשיא מאי שנוי שייך התם דהא כל בע"ח נמי משונה צורתם זו מזו, ות"י דבזמן דור המבול נפרע הקב"ה מן האנשים שהפכו לקופים ופילים והיינו שהקוף דומה לאדם ופיל נמי מבין לשון בנ"א, והשתא נפקא דמתני' בין לענין טומאה בין לענין הנהגה מתנייא, אלא שלענין טומאה לר' יוסי איצטריך דס"ל דאדני השדה מטמא כאדם בהני מודה דחיה הן ואין בהם טומאת אהל, וכן לענין הנהגה דאית בהו משום כלאים דחיה הוא לד"ה ולא תימא דאדם הוא, ואם הנהיגו עם מין אחר לא לקי, ובריי' דהרואה בין לרבנן בין לר' יוסי מפרשא, ומצאתי סמך לדבריו מבראשית רבה דגרסי' התם ד' דברים נשתנו בימי אנוש ההרים נעשו טרשים והתחיל המת מרחיש ונעשו פניהם כקופים ונעשו חולין אצל מזיקין כו' הרש"ש עכ"ל. והנה מצינו גם בסנהדרין ק"ט א' וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה נעשו קופים ורוחות ושידים ולילין.

והנה אין מסתבר שקודם לכן לא היה כלל מין קוף ופיל בעולם, ובדאי שנבראו גם בששת ימי בראשית, (וע' אבות פ"ה מ"ו וע' סנהדרין ק"י ע"א ואם בריאה יברא ד' כו' אין חדש תחת השמש, וכן בנדרים ל"ט ב'), אלא שגם אח"כ היו בנ"א שנעשו ונהפכו לקופים ופילים, וא"כ צ"ע משי"כ שברכת משנה הבריות היא על מה שנשתנה מאדם לבע"ח, והרי אפשר שקוף ופיל זה שרואה עתה אינם מאותם שנשתנו אלא מאותם שנבראו כך, וכן מאי קמ"ל לענין כלאים דלא נימא שהוא כאדם שאין בו איסור כלאים, והרי בלא"ה אפשר שהוא מאותם שנבראו כך מעיקרא, ואולי אה"נ שאסור מספק, אלא דנפ"מ לענין דחשיב ודאי מין חיה שלוקים עליו.

לצבא צבא

האם לאברהם אבינו היו אחיות.

בכל הדורות עד תרח כתוב ויולד בנים ובנות חוץ מתרח שלא נאמר כן

מצינו ברכה הנאמרת בכל יום על כך שאדם נברא ביום השישי ומצא הכל מוכן לפניו.

שו"ע סי' ו': כשיצא מבית הכסא יברך אשר יצר את האדם בחכמה, שבריות האדם היא בחכמה נפלאה וכו' וי"מ בחכמה שהתקין מזונותיו של אדם הראשון ואח"כ בראו. וכ"ה בתוס' ברכות דף ס' ע"ב בשם התנחומא. [מאת העורך]

טעם כעיקר של אבר מן החי לב"נ

א. בשו"ת חת"ס יו"ד סי' צ"ד כ' מעשה שתרנגולת פרחת לתוך קלחת חמאה רותחת על האש ומתה בתוכו, והורה גאון א' ומהולל מאוד שאסור החמאה אפי' לגוים ושפכוהו בחוצות, ולבסוף הוכיחוהו דבשר עוף בחלב מותר בהנאה ולמה א"א למכור לגוי, ובתוך כדי דיבור השיב הגאון זצ"ל דא"ל דבהנאה מותרת, אלא מ"מ אסור למוכרה לגוי, משום בליעת אבר מן החי דאסור לכן נח, וכ' ע"ז החת"ס דהיה נראה לעין דתחלת ההוראה לא היה מטעם אבר מן החי וכשגגה יצאה מלפני שליט, אך לא יאונה לצדיק כל און הזמין לו השי"ת תירוץ לשזביה מכיסופא.

ועכ"פ כ' החת"ס דמוכח מד' הגאון הנ"ל שיש פליטה מבע"ח וע"כ יש לאסור משום פליטה של אמי"ה ומה"ט אסור לב"נ, וכ' שתלמידו הרבני ר' ברוך הביא רא"י ברורה לזה מד' המן הרשע ברא"ש בסוגי' דעכברא בשיכרא, וכוונתו דהנה בע"ז דף ס"ח דנו בגמ' בעכבר שנפל לשיכרא אם אוסר את השכר או דעכברא בשיכרא נותן טעם לפגם וע"כ אין אוסר, וכ' הרא"ש תימה דהאי שיכרא וחלא דלקמן צונן נאסרו בנפילת עכבר, וכי אם נפל זבוב ביין צונן אוסר, והלא העיד הרשע (מגילה י"ג:) שכך נהגו וזורקו ושותוהו וי"ל ששהה בו זמן מרובה והוא ליה כבוש ונפלט טעמו בשכר ובחומץ כו' עכ"ל, והיינו שהרא"ש הוכיח שבצונן אינו מפליט ממה שאמר המן לאחשורוש שאם יגע בכוס יין של ישראל לא ישתוהו ואם נפל זבוב זורקים הזבוב ושותין היין, ומוכח שאין אוסר משום דהוי צונן, וכוונת החת"ס דאם איתא דחי אינו מפליט אין זו רא"י דאפשר שהזבוב היה חי וע"כ אינו מפליט, אבל אילו היה מת היה מפליט אף שהוא צונן, ומה מוכח דחי ג"כ מפליט, וע"כ הוכיח הרא"ש שצונן אינו מפליט, והובאו ד' החת"ס בפ"ת יו"ד סי' ק"ד ס"ק ג'.

ובפ"ת ציין לד' הפמ"ג סי' צ"ח בשפ"ד ס"ק א', שכי' שמעתי אומרים שהיה שאלה באיזה קהילה שהתיכו יורה גדולה של חמאה ופרח לתוכה עוף ומת שם והיה מבוכה בין הלומדים באשר לא היה סי' נגד העוף, ואני לא אאמין אם היה זה שאלה כי לדעתי פשוט יותר מביעתא בכותחא שהחמאה אסורה באכילה ומותרת בהנאה כדן עוף בחלב הנזכר בסי' פ"ז, וע"ש בפמ"ג דאפשר דאפי' בבהמה כה"ג מותר בהנאה משום שחמאה אינו ביטול אלא טיגון ואינו אסור מה"ט וממילא מותר בהנאה, ולא חילק הפמ"ג שאסור למכור לגוי. וע"ש בפ"ת שכי' שבס' חקרי לב סי' פ' כ' שאם נפל עכבר או דבר טמא חי לא מניין מעת לעת לענין כבוש רק משמת וכ"ז שהוא חי אפי' שהה כמה ימים אינו אוסר, גם ע' בשו"ת עמודי אור סי' נ"ד אודות כלי מלא כרוב חמוץ שנמצא בו תרנגול מת ואין ידוע מתי נפל ואם עברו עליו כ"ד שעות, וכ' שם שדבר ברור הוא שכל זמן שהיה חי אינו מבליע כלל, דאטו אם יכבוש בע"ח או אבר מאדם בתבשיל צונן מעת לעת או בציר כדי שיתחיל להרתיח יאסור לא ניתן להאמר וה"ה אם נפל לרותח, אם לא נבדל האבר מחיותו לא שייך בליעה, וכ' שם שראה בס' אחד מגדולי הדור נ"ע נשא ונתן אם יש בליעה מדבר בחיים והוא פלא, גם ע' בשו"ת מהר"ל דיסקין פסקים סי' י"ט שהתיר דג שנפל לרוטב בשר ולא היה סי' נגדו לפי שהדג היה מפרסס ובודאי לא בלע מחי.

ב. ובאמת שד' החת"ס צ"ע דאטו אם אדם יגע בקדרה רותחת כלי ראשון נימא שיאסור אותה, שהרי בשר אדם אסור באכילה ואם חי מפליט נימא שיצא טעם ואוסר הקדירה.

[והנה בדין בשר אדם מצינו ג' שי' בראשונים שד' הרמב"ם בפ"ב מהל' מאכ"א ה"ג ובפ"ג ה"ב שאינו בלאו אלא באיסור עשה, ובמ"מ שם פ"ב ה"ג הביא שד' הרמב"ן והרשב"א שאין אסור כלל מה"ט ורק שמת ישראל אסור בהנאה וד' הרא"ה שיש בבשר אדם לאו וכן הביא המל"מ שם מהריטב"א בכתובות דף ס', ולדבר הרמב"ם יש לת' עפ"מ ש"כ בנוב"י תנינא אור"ח סי' ס"ו דמה דקימ"ל טעם כעיקר אסור מה"ט הרי ילפ"י ממשורת או מגיעולי עכו"ם וזה רק בלאו שיש בו מלקות אבל בלאו שאין בו מלקות לא, וע"כ כ' דגבי חלב טמאה שאין בו טעם כעיקר מה"ט והובא בפ"ת סי' צ"ח ס"ק ה', ולפ"ז ל"ק כ"כ דבשר אדם אין בו טעם כעיקר מה"ט, וכ"כ בקה"י חולין לת' ד' החת"ס, אבל להסוברים שבבשר אדם בלאו אין זה תי', ע' בפ"ת סי' ק"ה סק"ג שכי' וע' בתשו' פרי תבואה סי' כ"ה על אודות באר המים אשר חפר עובד כוכבים א' ונפל לו למים ומת ויש ספק אם נכבש בתוכו מעת לעת וצידד להקל, כיון דאין כאן רק ספק כבוש ואין אלא איסור עשה, וגם

דאיכא לספוקי שמא הוא נותן טעם לפגם ע"ש, ומש"כ דאין כאן רק איסור עשה צ"ב מה בכך, ולפי הנוב"י הנ"ל מבואר שבאיסור עשה אין טעם כעיקר מה"ט, וע' בזבחים דף ע"ח שיש טעם כעיקר גם לענין מצות עשה ע"ש לענין מצה, ולכא"ו ק' ע"ד הנוב"י הנ"ל.

ג. והנה שמעתי מכב' **רבנו הגר"ד לנדו** דהנה בחי' מרן רי"ז הלוי הל' נזירות פ"ח כ' שאף למ"ד תגלחת אינה מעכבת מ"מ יש מצוה לגלח ורק אחר כך יכול לשתות יין, ונלמד מקרא ואחר כך ישתה הנזיר יין ע"ש, והנה בפסוק נאמר רק לענין יין אבל י"ל דקאי גם על כל דיני נזיר וטעם כעיקר שנלמד ממשורת ג"כ בכללם, ולפ"ז מצינו טע"ק על מ"ע, ועמ"ש"כ בזה במק"א.

ד. עוד יש להעיר שבחולין ק"ב ב' פליגי בבהמה בחייה אם לאיברים עומדת והיינו אם איסור אמי"ה חייל מחיים או רק אחר שפירש האבר, וע' ברמב"ם פ"ה מהל' מאכ"א ה"ה תלש אבר מן החי ונטרפה בנטילתו ואכלו חייב שתים משום אמי"ה ומשום טריפה, ומזה הוכיחו האחרונים שד' הרמב"ם שבהמה בחייה לאו לאיברים עומדת, וא"כ ק' דאף שטעם של אמי"ה אסור אבל טעם של בהמה בחייה אינו אסור משום אמי"ה, וא"כ הטעם שיצא מהעוף אינו טעם היוצא מן האסור וצ"ע]. ויש לדון עוד דנהי דבישראל נתחדש טעם כעיקר אבל בעכו"ם מנלן דנתחדש דין טעם כעיקר.

ולענין יוצא מן האיסור מצינו ג"כ ד"א דלא נחדש איסור זה בב"נ, דהנה בבכורות ו' ע"ב דנו בגמ' מנלן דחלב בהמה טהורה מותר, והק' בש"מ למה לא הוכיחו ממה שאברהם אבינו נתן למלאכים חמאה וחלב, ותי' דהיה סבור שהם בני נח ולא נצטוו על כך כי אין זה מז' מצוות שנצטוו בהם בני נח, וק' שהרי מה דקס"ד לאסור חלב הוא משום אמי"ה, והרי אמי"ה הוא מז' מצוות שנצטוו בני נח, אלא צ"ל דלא קס"ד דחלב הוא אמי"ה גופיה אלא יוצא מאמי"ה ויוצא לא נאסר לבני נח, וע' בפלתי סי' פ"א ס"ק ז' שכי'.

ובסנהדרין נ"ז ב' ונ"ט ב' פליגי תנאי אם ב"נ מוזהר גם על דם מן החי, ולכא"ו הואיל והדם יוצא מהבהמה א"כ תיפ"ל משום יוצא מאמי"ה, (ועמ"ש"כ לקמן במעשה שהיה אצל הגר"ח), ולמ"ל לאיסור דם מן החי וימ"ט דרבנן דפסרי, ולהנ"ל א"ש שאין יוצא בב"נ.

אך ע' בפ"ת סי' ס"ב שהביא משו"ת חת"ס דאין לומר שבב"נ לא נאסר טעם כעיקר אלא אדרבה אפי' בלא טעם אסור משום דלא נאמר כלל ביטול ברוב בב"נ, וע"כ אסור אף ביותר מסי', וא"ש היטב ד' החת"ס. וע' בשדי חמד בפאת השדה כללים מערכת ג' סי' ו' אות ח"י, ובעיקר דין רוב בב"נ ע' בפמ"ג שער התערובות חקירה ג' שדן באבר מן החי שנתערב חד בתרי אי בטל ברוב לענין ב"נ וע' פמ"ג סי' ס"ב במש"ז ס"ק א' ובשו"ת נוב"י תנינא אה"ע סי' מ"ב הובאה תשו' בנו שדין רוב נאמר רק בישראל ולא בב"נ שהרי עכו"ם נהרג בדין אחד, וא"כ לא מצינו ביה קרא דאחרי רבים להטות, ובשו"ת נחלת יעקב (להגאון בעל נתיב"מ נדפס בסוף ס' מקור חיים) סי' ג' כ' דקרא דאחרי רבים להטות נאמר גם בב"נ ומשום שנצטוו על הדינים, וצ"ל דנהי דסגי בדין אחד, אבל אם היו כמה דיינים הולכים בהם אחר רוב, וע"ע בשו"ת ברית יעקב אור"ח סי' כ"א שהוכיח שגם לגוי יש רוב שהרי בסנהדרין דף נ"ח אי' לר"ע ב"נ נהרג על אשת אביו ולר"א על אחות אביו, וכן ברמב"ם פ"ט ה"ה ממלכים כ' שנהרג על אשת אביו ודילמא לאו אביו הוא והרי בחולין י"א למדו מזה דאזלי' בתר רובא, וא"כ צ"ל שגם בגוי אזלי' בתר רובא, וע"ע בשו"ת פרי יצחק ח"ב סי' ס' ובקה"י חולין סי' כ"ט וע"כ במש"כ בצה"ל ח"ב סי' ל"ז.

והנה בפרי"ח ופמ"ג יו"ד סי' ס"א הביאו משו"ת אמונת שמואל שאין איסור לפנ"ע ליתן לגוי אמי"ה של טמאים כיון שישראל אין מוזהר באמי"ה בטמאים ע"כ אין מוזהר ע"ז בלפנ"ע (ועמ"ש"כ בענין לפנ"ע במק"א) והרבה אחרונים חולקים ע"ז, ועפ"ז יש לדון שאין איסור ליתן לגוי איסור כל שהוא שנתערב בהיתר משום שאצל ישראל אינו אסור א"כ דמי לאמי"ה של טמאים שאין איסור ליתנו לגוי, אבל באופן הנ"ל ודאי שאסור כיון שאצל ישראל אף שיש ביטול ברוב אבל מ"מ יש בו איסור טעם כעיקר א"כ נמצא שהדבר אסור משום אמי"ה, ול"ד לאמי"ה דטמאים שאין לו איסור אמי"ה בטמאה, אבל כאן יש בו איסור אמי"ה משום טעם כעיקר, (ורק שיש לדון אם טע"ק הוא איסור חדש).

ה. וע"ע ברמב"ם פ"ט מהל' מלכים ה"א שגוי נהרג על אמי"ה בבהמה וחיה אבל בעוף אין נהרג עליו והראב"ד חלק ע"ז וע' במפרשים בד' הרמב"ם, ואם ד' הרמב"ם שאין איסור אמי"ה בעוף בב"נ, הרי שד' הגאון הנ"ל אינם כהרמב"ם אלא כהראב"ד.